

T A R İ H VESİKALARI

Sayı: 12

Nisan 1943

Cilt: II

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA MADEN HUKUK VE İKTİSADİYATI HAKKINDA VESİKALAR

[c. II. sayı: 10, sahife: 281 den devam]

3) Gümülcine mahallesi mukataasının hisseleri ve hasılları ve muhasebesi hakkında

Arz-ı bende-i bî-mikdar budur ki

Gömülcine mahallesi mukataasının senede malî on yük seksen bin [1] akça olub ve kaleminden mukataa-i mezbûrun mukayyed olan müfredatı kurası on iki pare kura olub yazuları dahi yetmiş bir bin dokuz akça eylediği ihrac olunmuşdur lâkin mukataa-i mezbûrenin mülhakatı olan mahallelerin ve hasılının kaydı malûm değildir ve hâlâ bervech-i **malikâne** mukataa-i mezbûrenin mütesarrifi Abdullâhın defter olduğu üzere bin yüz yedi senesinden yüz on dört senesi nihayetine gelince (1695-1703) bazı vüzera-yi izama tâyin olunan havasden gayrı mîrî hissesine isabet eden akçalar mecmuu elli dört yük iki bin dör tyüz elli yedi akça olmağla sebeb-i tahrir-i ahkâmı ile bazı masârife havale olunan akçalardan otuz iki yük altı bin iki yüz otuz dokuz akçasını ashabına teslim ve temessükâtı mevcuddur Bundan mâada on yedi yük doksan dokuz bin dört yüz otuz yedi akçalık havalât henüz ashabına verilmemekle temessükâtı ashabı yedinde olmağle eda olunmamış meblâğ-ı mezbûr dahi tamamen verildiği suretde dahi zimmetinde üç yük doksan altı bin yedi yüz seksen bir akça kaldığı hesab ve defter olunmuşdur Bu suretle zikrolunan senelerin hesabı görülmemekle ve temessükâtı ashabı yedinde olan zimmeti yigirmi bir yük doksan altı bin iki yüz on sekiz akça olmuş olur Bu maksadla **malikâne mütesarrıflarından** beratı şurutunu muraât etmeyüb gerek muharremi ve gerek martı **mukataat** ve maktuatın mal ve **kalemiye**-sin teslim ve senesi tamamında hesab görmeyenler ibraz-i zimmet etmedikleri **malikâne şurutunun** hilâfı ve ahkâmını münakız ve münafi hareket eyledikleri için mütesarrıf oldukları **mukataat** âharden talibine furuht olunmak üzere beratlarında musarrahdır Mezbûr Abdullah ise bu anedek zikrolunan senelerin hesabların **malikâne şurutu** üzere görmediğinden mâada reâya fukarasına daima cevri taaddi üzere olduğundan bir kaç def'adır reâya fukarası dahi huzur-ı âlilerine arz-ı hal ve merkumdan daima teşekki üzere olmalarıyle mukataa-i mezbûre üzerinden rucû ile ref' olunması muktazi olduğu malûm-ı devletleri buyurdukdâ üzerinden **malikâne kaydi** ref' ve âhardan tâlibine furuht olunca şimdiden bir mutemedun aleyh ve mukdim kulları zabtına tayin ve **mîrîyün** müstakillen mezbûre zabt u rabt ve cem' ü tahsil ve havale olunan akçaları tamamen ashabına eda ve teslim edüb **muhasebesin**

[1] Bir yük akça, yüz bin akçadır.

görmek şartıyla mahalline kayd ve emr-i şerif verilmek babında ferman-ı âlileri buyrulur ise ferman devletlü saadetlü sultanım hazretlerindir

Manzur-ı humayunum olmuşdur iktiza eden emr-i şerifim tahrir oluna [1].

Arz-ı bende-i bi-mikdar budur ki

Bervech-i **malikâne Gümülcine memlehası** mukataası mutasarrıfı olan Abdullâhın bin yüz yedi (1695) senesinden yüz on dört (1703) senesi gayetine gelince mukataa-i mezbûre malinden havale olunan akçalardan on yedi yük doksan dokuz bin dört yüz otuz yedi akçalık havâlâtı eda etmemekle temessükâtı ashabı yedinde olub bundan mâada üç yük doksan altı bin yedi yüz seksen akça dahi zimmetinde kalmak iktiza edüb bu makule mal-i kalemiyyeyi teslim etmeyüb senesi tamamında hesabını görmeyüb beratı şurutuna mugayir hareket odenlerin malikânelerinin âhare furuhtı beratlarında musarrah ve mezbûr Abdullâh sinin-i mezkûrede hesabını görmediğinden gayri reaya fukarasına dahi daima taaddi üzere olduğundan bir kaç def'a Divan-ı hümaunlarında teşekki etmeleriyle **malikâne kaydı** mezkûrun üzerinden ref' ve âhara furuht oluncaya değin şimdiden bir mutemed kimesne taraf-ı mîrîden zabt ve ahvalini cem' ü tahsil ve verilmiyen havalâtı ashabına eda ve gelüb muhasebesin görmek şartıyla mahalline kayd ve emr-işerif verilmek üzere **defterdar** Efendi kullarının ilâmıdır Manzur ve malûm-ı hümâyunları oldukda iktiza eden emr-i şerifleri tahrir olunmak babında emr ü ferman şevketlü mehabetlü kerametlü inayetlü padişahımdır

Hükm

Sadır olan hatt-ı hümâyun-ı şevket-makrun mucebince iktiza eden ahkâmı yazılmak *buyuruldu.* [2]

fi 2 M. sene 115 (2 muharram 1115 = 18. V. 1703)

Mukataa-i

Hasha-i Gümülcine ve memleha-i Yenice ve Gümülcine ve tevabiiha

Fi sene
1.080.000

Tabi-ı

Mukataa-i mezbûre	Der nahiyel Gümülcine derlevai Paşa
Nefs-i Gümülcine tabi-i m. hasıl 55.000	Karye-i چتالجه جيلو tabi-i mezbûr hasıl 954

[1] Ahmed III. nün hattı.

[2] Buraya kadar olan kısım nesih yazısı ile yazılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda maden iktisadiyatı hakkında vesikalar

Karye-i قزل آفاج tâbi-i mezbûr hasıl 1.800	Karye-i قوجه عمرلو tabi-i mezbûr hasıl 1.500
Karye-i اسه اونہ مسال tabi-i mezbûr hasıl 1.900	Karye-i(okunamadı)tabi-i mezbûr hasıl 600
Karye-i حاجی بك tabi-i mezbûr hasıl 1.900	Karye-i حاجی بك tabi-i mezbûr hasıl 2.000
Karye-i(okunamadı)tâbi-i mezbûr hasıl 6.000	Karye-i Avcılar tâbi-i m hasıl 400
Karye-i(okunamadı)tâbi-i mezbûr hasıl 6.000	Karye-i (okunamadı) nâm-ı diğeri Köse tâbi-i mezbûr hasıl 300

Cem'an yekûn 71.979 [1]

Mukataa-i mezbûrun müfredat-ı kurası bu minval üzere mukayyedir Bundan mâada **mukataa-i** mezbûrun **memlehalari** olub lâkin memlehalarin müfredatı ve hasılları kaydı haslar kaleminde malûm değıldir [2]

Bervech-i **malikâne** mukataa-i mezbûre mutasarrifi Abdullâhın yüz yedi (1695) senesinden bin yüz on dört (1703) senesi nihayetine gelince mîrî hissesinden olan mal-i mîrî ve havalâtından ashabına teslim eylediğı ve henüz teslim eylememekle temessükâtı ashabı yedinde olan mavaddır

mal-i mîrî

5.402.457

Minha

Temessükâtı kendü yedin-
den olan teslimatı
3.206.239

Mal-i mezbûrden havale olunub henüz ak-
çaları verilmemekle temessükâtı ashabı
yedinde mevcut olan

Mevacib-i cebeciyan-ı Tameşvar	669.414
Mevacib-i cebeciyan-ı Belgrad	362.000
Mevacib-i topçiyân-ı umum	342.640
Mevacib-i topçiyân-ı احو	149.270
Mevacib-i neferat-ı palanga-i باطنجه	126.113
Mevacib-i yeniçeriyân-ı Belgrad	150.000
	<u>1.799.437</u>
	5.005.676

[1] Buraya kadar olan kısım siyakat yazısı ile yazılmıştır.

[2] Buraya kadar olan kısım divani yazısı ile yazılmıştır.

MİNHA

der zimmet
396.781

4) Selânik kazasında كثرية nahiyesinin tuzcu hasları ve resm-i gümrük mukataasının iltizamına talib olan zatın şartları

Dergâh-ı felek-medar ve bârigâh-i gerdûn -vekar şeyyed-Allâhu teâlâ erkânehu ilâ yevm-il karar turabına maruz-ı abd-i dai-i bî-mikdar budur ki

Selânik kazasında كثرية nahiyesinde tuzcu haslarına ve resm-i gümrük mukataasına sene semanîne tis'amia zilkadesinin yigirmi ikinci (26. III. 1573) gününde vâki olan bir yıl evelinden üç yıla varınca üç yüz seksen beş bin akçaya iltizam ile Emîn olan Akçamescid mahallesinden Mustafa bin Ahmed fevt oldukda **mukataa-i** mezbûre zikrolan **iltizam**dan ziyade ile **ümena** ve **ummal** ve **mültezim** olanlara teklif olunub kimesne tâlib ve rağib bulunmamağın müteveffa-yı mezbûrun sulbî oğlu olan rafi-i rik'a-i ubudiyet Mehmed bin Mustafa bu fakire gelüb takrir-i meram edüb mukataa-i mezbûreyi ibtida-i tahvilinden **iltizam-ı sabık** üzere üç yıla varınca üç yüz seksen beş bin akçaya bil-fi'il **kâtib-i mültezim** olan Mehmed bin Yusuf ile bervech-i iştirak kabul eyledim şol şartlaki mevacib-i kadimesi ile ben **Emîn** olub ve mezbûr Mehmed bin Yusuf berkarar-ı sabık **alûfesiyle kâtib** ola dedikde mezbûr Mehmed bin Yusuf hazır olub sen dahi zikrolan mukataayı mukaddema etdüğümüz **iltizam** üzere kabul edüb **Emîn mültezim-i** mezkûr Mehmed ile şerik ve kefilün bil-mal oldum dedikde mezkûrların **iltizam** ve şartları talepleriyle sicill-i mahsusa kaydolunduktan sonra mukataa-i mezkûreye mezbûr Mehmed bendeleri bervech-i **iltiza mmevacib-i kadimesiyle Emîn** olmak ricasına (meb-ni) vâki-i hal talebiyle südde-i meram bahşe arz olundu baki ferman ateb-i felekmertebeye menut ve merbutdur (1703)

Az'af-ül-ibad Muhammed-ül-kazı
bi-Selânik

5) Berkofca havalisinde bakır madeni zuhur etdiği ve ahvalinin bildirilmesi hakkında

Berkofca kadısına ve âyan-ı vilâyetin iş erlerine hüküm ki

Berkofca kazasına tâbî يسوسنج nâm karye kurbunda bakır madeni zuhur eyledüğü istimam olmağla imdi siz ki **kadı** ve **a'yan-i vilâyetsiz**

emr-i şerifim varduğu gibi cümleliz maden zuhur eden mahallin üzerine varüb ehl-i vukuf kimesneler ile marifet-i şe'r ile keşf ve tahrir etdirüb sıhhatı ve hakikatı üzere Deriseadetime arz ve ilâm eyleyesiz deyü fermanım olmuşdur Buyurdum ki hükm-i şerifimle vardıkda bu babda sadır olan emrim üzere amel edüb dahi siz ki **kadı** ve **a'yan-i vilâyet** cümleliz ittifak ile maden-i mezbûr zuhur eylediği mahalle varub ehli-vukuf tahmini ile tahmin ve keşf ve cümle arzuyu sıhhatı ve hakikatı üzere yazub Deriseade time arz ve ilâm eyleyesiz min ba'd fermanım ne vechile sadır olursa mucebince amel oluna şöyle bilesiz

Fi 5 Za. 96 (5 zilkade 1096 = 3. X.1685)

Ferman kaydoluna
Kayd olunmuşdur.

6) Osmanlı imparatorluğunda mütedavil meskûkâtın, kıymet-i asliyelerini tecavüz ederek halkın zararını mucib olduğu anlaşıldığından ba'dema meskûkât cinslerinin hangi kıymetlerle alınub verileceği hakkında sadır olan ferman üzerine 1138 (1725) tarihinde tanzim edilmiş ilâm.

**El-emrû kema zükire fih nemikah-ül-fakiru
ilyhi sübhanehu ve teâlâ Hafız Osman-ül-kazi
bikaza-i Gerede ufiye anh**

Mühür

سمى جامع القرآن عثمان [1]

Sebeb-i tahrir-i hitabı şer'î budur ki

Hilâl-i suturda mastur olub **memalik-i mahrusede** beyn-en-nas cereyan eden ecnâs-ı nukudun bir vahid üzere revac ve cereyanı babında müceddeden ferman-ı vacib-ül-imtisal ve mektûb-ı şerif i hazret-i Sadr-i âli-i mümehhed-ül-ikbal mucebince husus-ı mezkûre mübaşır tâyin buyurulan işbu hâfız-ül-vesika umdet-ul-emacidi vel-akran el-hac Kasım Ağa yediyle **Gerede** kazasına vusul ve huzur ı şer'de **ülema** ve **sulaha** ve **şurefa** ve **a'yan ve fukarâ ve iş erleri** bil cümle erbab-ı hiref mahzarlarında feth ü kiraet olundukda mazmun-ı itaat-mâkrununda nukud ecnasından her biri kıymet-i asliyesini tecavüzle ziyade terekki edüb teamül-i nasın muhtel olduğu haber alınmağla ba'd-el-yevm sikke-i hümayunla meskûk ve müzeyyen olan

[1] « Kur'an'ı toplayan (Halife) Osman'ın adaşı » demektir ve manzumdur.

tuğralı guruş yüz yigirmi akçaya ve **دولته جدید** doksan akçaya ve **زنجیرکلی استانبول آلتونی** kırk beş akçaya ve **ربع جدید** otuz akçaya ve **دولته جدید** dört yüz akçaya ve **مصر آلتونی** üç yüz otuz akçaya ve **زنجیرکلی مصر آلتونی** üç yüz altmış akçaya ve **مصر آلتونی** üç yüz on beş akçaya ve kefare sikkesiyle menkuş sekiz buçuk dirhem bir denk gelür **سولیه** guruş yüz sekzen altı akçaya ve **دولته عتیق** seksen sekiz akçaya ve sekiz buçuk dirhem **بولیه** guruş yüz yetmiş üç akçaya ve dokuz dirhem gelür **غروش** yüz seksen bir akçaya ve yedi dirhem iki kırat gelür **تقار** (تقاد da okunabilir; okunuş şüphelidir) yüz otuz yedi akçaya ve sekiz buçuk dirhem gelür **لبور کبیر** yüz kırk akçaya ve iki dirhem gelür **لبور صغیر** (okunuş şüphelidir) yigirmi dört akçaya ve bir dirhem gelür **مجار آلتونی** üç yüz yetmiş beş akçaya ve **فرنگی یالديز آلتونی** üç yüz altmış akçaya alınmak üzere nizam ve ilmegin fimaba'd bu vechile ahz ü itâ olunub bundan ziyade alub virir olur ise müstahik olduğu cezaları tertib olunub lâkin her kaza ahâlileri tahammüllerine göre **زره** kat' olmadıkca birbirlerine tekeffül etmedikce bu nizamla sebat ve istikrarı melhuz değildir deyü tasrih buyurulmağla şeref-sudur eden ferman-ı âlînin mantûk-ı âlisi cümleye tefhim ve mugayir hareket etmemelerine tenbih ve mugayir hareketleri zuhur ederse iki yüz guruş **عاصره** ye nezrimiz olsun deyü mübaşir-i mumaileyh mahzarında bervech-i muharrer kat'-ı nezr ve birbirlerine tekeffül edüb hilâf-ı şurut-ı emr-i âlîşan hareket edüb mütenebbih olmayanları zabıtları marifetiyle ahz ü habs ve şer'an lâzım-gelen cezaları etdirilmek üzere bermuceb-i emr-i âlîşan uhud ve şurut-ı vâsia etmeleriyle mahûv-el-vâki bit-taleb ketb olundu Hurrîre fî evaili rebi-ülâhır seneti semanın ve selâsine ve mietin ve elf (Rebiulâhır 1138 başları = Birincikânun 1725 ortaları)

Şuhud-ül-hal

ابراهيم بن نوح

علي آغا ابن محرم

محمد آغا ابن احمد

903 (1497) tarihlerinde Nevayir'de maden mıntakasını ve darbhânesini teftiş etmek vazifesine tayin edilen Silâhdar Ecce Beyin, mıntakada mevcut maden kuyularının ve darbhânenin ahvali, şarab resmi, domuz resmi, bostan resmi ve madenlere ait bazı şikâyetler hakkında tanzim ettiği teftiş raporudur. İçerisinde 882 (1477) senelerine ait malûmat da vardır.

Kaziye

oldur ki زايلاه madininin sene selâse şevval guresinden sene erbea muharrem guresine dek [1] üç ayda [2]

irsal olunan gümüşin dirhemleri mezbûr **sahib-i ayar** dirhemleriyle vezn olundukda

Sahib-i ayâra arz olundu kabul olunub sahib-i ayâr-dan tazmini emr olundu.

terazu ları muvafık geldi ammâ madini mezkûrun **mîrînin dirheminde** on üç dirhem

fazlası bulunub hisab olundukda yedi yüz otuz iki kıt'a ile sekiz yüz bin

dahi on üç bin sekiz yüz on dokuz dirhem gümüş irsal olunmuş ol takdirce

on bin beş yüz yetmiş dokuz dirhem fazla olur Bu cümleden altı bin Dört yüz yetmiş yedi dirhem teslim olunmuş baki dört bin yüz iki dirhem kalur

Taleb olundukda ana dahi tapraklu idi deyü cevab virdükde **ehl-i hibre** ma'rifeti

ile her kıt'asına bir dirhem taprak olmasından başka olmadığı sebebden yedi yüz iki dirhem

haki ihrac olunub baki üç bin dört yüz dirh **sahib-i ayâr** üzerlerine kayd olunub ol südde-i saadete arz olundu

Dirhem 3400

Kaziye

Bir yıl içinde

oldurki **sahib-i ayar-ı** mezbûrun berat tarihinden sene selâse şevval guresine dek mezkûr زايلاه

ma'dininden irsal olunan gümüşler dirhemleri dahi talep oluncak zâhir oldıki سنندره ye

Sahib-i ayâra arzı

el-ân kadı olan mevlâna حسام bundan akdem madin-i mezbûrı teftiş iderken **sahib-i**

ayâr dirhemlerinden **madin dirhemler**inin tefavüti zâhir oldı deyü sakametine hükm

edüb dirhemleri devlet eşğine gönderüb zâhir olan tefavüte mukayyed olmayub

İnsâ'-Allâh ol dirhemler görülib tefavüt buluna te'hîr olunmaya

sahib-i ayar eline berat virmiş ol dirhemler hazane i âmirede

[1] 23 mayıs 1497 den 19 ağustos 1498 tarihine kadar.

[2] Birinci satırın sonu. Satır başları vesikanın aslının satır başlarıdır.

olmağın tefavüti ne mikdar idüğü bu bendeye malûm olmaduğundan
ol bab-ı saadete
arz olundu

Kaziye

oldur ki madin-i mezbûre bârgâh-ı gerdun-ıktidardan gönderilen
terazu dirhemleriyle

senei erbea ve tis'amie muharrem gurreinden sene-i mezbûre cüma-
ziyelâhir gayetinedek [1] altı ayda altı yüz

otuz beş kıt'a ile sekiz yüz altmış bin kırk beş dirhem gümüş irsal
olunub ba'zı

kıtalarında fazla bulunub ba'zısında sekiz yüz kırk dokuz dirhem
gümiş kesir gelmiş

hizane-i âmireden gelmiş terazu dirhemleriyle vezn olunub kadı hü-
cetiyle âdet-i kadîm

üzere **gümüş arayıcı** mühriyle gelen gümişlerden dahi kesir gel-
meğın aslı ve sebebi teftiş olunıcak

toprakludur emr-i sultanî halis olmağın döğülüb alınur deyü tevcih
eyledükde

tefehhus olundu ki atebe-i ulyadan terazu geleliden **kalhane-**
lerinden evvel döğdüklerinden

ziyade döğüb getirirlerimiş tekrar bunda dahi döğülürmüş bunda
döğülüb ihrac

Sahib-i ayâra
arzolundu

olunan emr-i padişahî üzere tecrübe olundukda her iki kıt'asında bir
buçuk dirhem hâk zahir olduğundan

altı yüz otuz beş kıt'adan dört yüz yetmiş altı dirhem hâki ihrac
olunub bâki üç yüz

yetmiş üç dirhemın kesrine sebep bulunmayub sahib-i âyardan hükm
olunub atebe-i gerdun-

ıktidara arz olundu

Dirhem 373 [1]

Kaziye بنتار Hamid çelebiden sorula

oldur ki سرارنج ma'dinine atebe-i ulyadan dirhemler gelinceye değın
mamulünbih olan dört kıt'a

Sahib-i ayâra
arzolundu mü-
fettiş kelâmı
kabul olunub
sahib-iâyardan
almak emr
olundu

dirhemler ki kefere arasında بنتار dimekle marufdur her bir بنتار bin
yüz elli dirhem

deyü istimal olunur imiş mezbûr sahib-i ayâr dirhemleriyle vezn
olundukda iki بنتار dan

[1] 1498 senesi mayısın 19 undaa 12 şubat 1499 tarihine kadar.

[1] Birinci sahifenin sonu.

on ikişer ve iki پنتار dan on birer dirhem fazlası bulunub mezbûr **sahib-i ayar**

bu dirhemleriyle sekiz ayda dört yüz otuz dokuz kıt'a ile yedi kere yüz bin

dahi beş bin yedi yüz on yedi dirhem gümüş irsal olunmuş yedi bin elli altı

dirhem fazlası olur üç yüz kırk dokuz dirhem fazla teslim olunub dört yüz

otuz dokuz kıt'adan her kıt'asına **ehl-i hibre** ikişer dirhem toprak ta'yin eylediklerinden sonra

sekiz yüz yetmiş sekiz dirhem hâki ihrac olunub baki 5.929 dirhem gümüş kalur **sahib-i ayâr** dan talep olundukda aynı ile پنتار ı devlet

eşiğine arz eylen

Pintarlar ece-
den alınub
görüle

emr olursa vireyin deyü cevab virdüğünden zikrolan bâki üzerine kaydolunub

پنتار mühürlenüb ساجدار اجه bendenüz ile irsal olunub ol südde-i saadete

arz olundu

Dirhem 5.929

Kaziye

oldur ki mezkûr سربرنج madininin nişanlı dirhemleriyle sene selâse muharremi guresinden sene erbea

cumaziyelâhiri gayetine dek bir buçuk yılda on altı kere yüz bin dahi on bin altmış dört dirhem

gümüş irsal olunub dört bin sekiz yüz yedi dirhem kesr gelmiş dirhemlerinin ikisi dahi

Sahib-i ayâra
arzolundu ka-
bul olunub
sahib-i ayârdan
alınmak emr
olundu

biri birine vezinde mutabık bulunub **sahib-i ayâr** dan kesri teftiş olundukda ekser kıt'aları

kurşunlu olub akça olmağa kabil olmadığından tekrar kal olunub kesr gelmişdir

Ve bazısı dahi topraklu idi deyü cevab virdüğünden **darbhane defterlerinden** mümkün oldukca

tetebbü olunub kesir kal iki bin iki yüz yirmi üç dirhem ve toprak için tecrübe

mucebince her 33 kıt'ada yirmi beş dirhem bulunub bâki bin dokuz yüz elli dokuz

dirhem kesrinin vechi bulunmadığından üzerine kayd olunub barigâh-ı alâya arz olundu

Dirhem 1.959

[Arkası var]